

Begäran om tillåtelse att meddela tillstånd enligt 7 kap 28 a § miljöbalken till verksamhet som på ett betydande sätt kan påverka Natura 2000-området Vättern; flygskjutmålet Hammaren i Karlsborgs kommun

Beslut

Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län överlämnar till regeringen att avgöra frågan om tillåtelse att meddela tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Redogörelse för ärendet

Försvarsmakten har ansökt om tillstånd för befintlig och utökad skjutning i Vättern enligt 9 kap. miljöbalken. Vättern är ett s.k. Natura 2000-område, således ett område som avses i 7 kap. 28 § miljöbalken. I beredningen av ärendet har också uppkommit fråga om verksamheten är av sådan beskaffenhet att det kan komma att på ett betydande sätt påverka miljön. I sådant fall krävs också tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Försvarsmakten har yrkat att för det fall det bedöms behövt också tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken meddelas av miljöprövningsdelegationen.

Försvarsmaktens tillståndsansökan

Försvarsmakten har i dag tillstånd att under 20 dagar per år skjuta totalt 1 000 skott grovkalibrig ammunition i Vättern från flygplanet JAS 39 Gripen. Försvarsmakten yrkar tillstånd till en utökad ram från 20 till 50 dagar per år, med en totalram för ammunition av högst 44 000 skott finkalibrig ammunition, högst 25 000 skott grovkalibrig ammunition och högst 150 övningsraketer. Skjutning ska ske från JAS 39 Gripen, skolflyg (SK 60 eller motsvarande), helikoptrar och UAV. Verksamhet planeras huvudsakligen under perioden september till och med april/maj.

Försvarsmakten anför bland annat att skyddsvärda miljöer inte skadas nämnvärt och att bevarandet av de arter som ska skyddas inte försvåras av Försvarsmaktens utökning av verksamheten. Enligt Försvarsmakten behöver det därför inte göras en särskild prövning enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken.

Försvarsmakten har redovisat fyra alternativa lokaliseringar av verksamheten men anser att ingen av dessa är möjliga, dels på grund av kostnader och dels på grund av att de inte är bättre från miljösynpunkt.

Försvarsmaktens ansökan om tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken har kungjorts i ortstidningar varvid ett mycket stort antal yttrande från myndigheter och allmänheten inkommit.

Skälen för miljöprövningsdelegationens beslut

Enligt 7 kap 28 § miljöbalken får regeringen förklara ett naturområde som särskilt skyddsområde (*Natura 2000*), om området enligt det s.k. fågeldirektiv 2009/147/EG är särskilt betydelsefullt för skyddet av vilda fåglar. Ett område som enligt artikel 4.4 i EG:s habitatdirektiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter, senast ändrat genom rådets direktiv 2006/105/EG, har valts ut som ett område av intresse för unionen ska av regeringen förklaras som särskilt bevarandeområde.

Enligt 7 kap. 28 a § krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett naturområde som har förtecknats enligt 27 § första stycket 1 eller 2.

Enligt 7 kap. 28 b § får tillstånd enligt 28 a § lämnas endast om verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder inte

1. kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som avses att skyddas,
2. medför att den art eller de arter som avses att skyddas utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området av arten eller arterna.

Enligt 7 kap. 29 § miljöbalken får trots bestämmelserna i 28 b § tillstånd enligt 28 a § lämnas, om

1. det saknas alternativa lösningar,
 2. verksamheten eller åtgärden måste genomföras av tvingande orsaker som har ett väsentligt allmänintresse och
 3. de åtgärder vidtas som behövs för att kompensera för förlorade miljövärden så att syftet med att skydda det berörda området ändå kan tillgodoses.
- Ett beslut om tillstånd med stöd av första stycket får lämnas endast efter regeringens tillåtelse.

Det noteras att det nu är fråga om en tillståndsprövning enligt 9 kap. miljöbalken till redan pågående verksamhet men därtill också en mycket stor utökning både i antal skjutdagar, användning av ammunition och flygvägar med delvis nya inslag av bl.a. helikopterflygning. **Till följd av den stora utökningen och tillkommande verksamhetsinslag finner Miljöprövningsdelegationen att verksamheten i helhet inte kan anses omfattas av de över-gångsbestämmelser till miljöbalken som innebär att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § inte behövs** (således för verksamhet som påbörjats före den 1 juli 2001). Försvarsmakten har också inkommit med ett alternativyrkande som innebär att om det bedöms behövligt även tillstånd enligt nämnda bestämmelse meddelas.

Vättern, ett Natura 2000-område

Vättern är såsom nämnts ovan utpekad som Natura 2000-område. Syftet är att de ingående naturtyperna och arterna ska ha en gynnsam bevarandestatus. Naturtypernas utbredningsområden ska bevaras och viktiga strukturer och funktioner ska bibehållas. För de typiska arterna innebär gynnsam bevarandestatus att arternas utbredning och antal inte ska minska och deras livsmiljö ska vara tillräckligt stor för att arterna ska kunna fortleva. Gynnsam bevarandestatus för de ingående naturtyperna i Natura 2000-området innebär att det inte ska vara någon påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna. Typiska arter av växter, fiskar och fåglar finns beskrivna för Vättern. Ett antal arter är skyddade enligt art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet.

Påverkan på fisk

Den planerade verksamheten kommer att innebära ökad beskjutning med fler skottnedslag och projektiler i vattenmassan och en snabbare ackumulering av metallskrot på botten. På sikt kan möjligen sjöbotten överlagras av metallskrot så att växtligheten tar skada.

Verksamhetsområdet ligger inom fredningsområde 5 i Vättern. Fredningsområdet utgör lekområde för sik och röding. Ackumulering av metallskrot kan på sikt komma att täcka över viktiga lekbottnar. Även vassa uppstickande föremål kan skada fisken. Inom fredningsområdet finns viktiga lekbottnar och en stor del av Vätterns sik- och rödingbestånd har sina lekbottnar här. Fiskrommen är mycket känslig för kemisk påverkan. Även bottenfaunan, som är viktiga näringsdjur för fiskens tillväxt, är mycket känslig för kemisk påverkan under hela sin livsperiod. Det har inte utretts huruvida en förgiftningspåverkan kan föreligga på fiskrom lokalt på nedslagsplatserna för ammunitionen. Nylagd rom är också mycket känslig för vibrationer under den första utvecklingsfasen. Verksamheten kan få konsekvenser för Natura 2000-området som helhet, i det fallet att de påverkade arterna har en betydande del av sin uppväxtmiljö/förekomst i det lokalt påverkade området.

Påverkan på fåglar

I bevarandeplanen för Natura 2000-området finns målsättningar för antalet häckande par av flera fågelarter i Vättern. Det är troligt att den planerade utökningen av verksamheten ytterligare kommer att försvåra att dessa målsättningar uppnås. Häckande arter som berörs med risk för påverkan är bl.a. fiskgjuse, storlom, fisktärna, silvertärna, svarthakedoppning, vitkindad gås och drillsnäppa.

Därutöver förekommer flera känsliga fågelarter som rastar och häckar inom verksamhetsområdet bl.a. en sekretesskyddad art som häckar och fyra sekretesskyddade arter som rastar.

Enligt ansökan kommer flygrörelser pågå under häckningssäsong eller häckning i Vätterns närhet för flera arter som är skyddsklassade enligt artskyddsförordningen och som är typiska för Natura 2000-området. Det är

troligt att flyg- och skjutverksamheten påverkar de känsliga fågelarternas rastnings- och häckningslokaler. Känsligheten för fåglarna gäller särskilt under vår, sommar och tidig höst. Den sammantagna period då häckning för olika fågelarter förekommer är i huvudsak maj-augusti. Därutöver tillkommer utnyttjande av rastningslokaler från april till september, i något enstaka fall till oktober-november.

Miljöprövningsdelegationen gör följande bedömning

Högsta domstolen har den 18 juni 2013 i ett mål nr T 3158-12 om täkt på Gotland belyst gällande krav vid prövning av verksamheter som påverkar ett Natura 2000-område. Av domen framgår bland annat att vid prövningen ska myndigheten ur ett vetenskapligt perspektiv bedöma planens eller projektets konsekvenser för området. Ett godkännande förutsätter att det inte föreligger några rimliga tvivel om att verksamheten inte kan ha en skadlig inverkan på området.

Miljöprövningsdelegationen finner att verksamheten på ett betydande sätt kan antas påverka värdena i Natura 2000-området. Det är därför klart att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § också krävs. Utöver en betydande påverkan på de Natura 2000-värden och livsmiljöer som finns kan det inte uteslutas att skada också uppstår eller att arternas bevarande i området kan försvåras. Detta måste anses vara fallet även med beaktande av möjligheten att föreskriva villkor med begränsningar.

Den prövning som nu förestår innefattar dock tillstånd till verksamhet som har ett väsentligt allmänt intresse. Frågan om tillåtelse att meddela beslut om tillstånd trots risken för skada måste därför, enligt miljöprövningsdelegationen, underställas regeringen.

Länsstyrelsen har i sitt yttrande till Miljöprövningsdelegationen (bifogas, se bilaga) anfört att verksamheten såsom den beskrivits bör förenas med stränga villkor för att inte på ett betydande sätt påverka Natura 2000-området. Miljöprövningsdelegationen instämmer i att begränsningar och villkor är lämpliga och att det finns möjlighet att på ett effektivt sätt begränsa påverkan. Miljöprövningsdelegationen anser likväl att risk för skada får anses föreligga.

I tillståndsärendet i sin helhet är bl.a. fråga om en avvägning mellan å ena sidan de intressen som Natura 2000-bestämmelserna ska skydda, å andra sidan Försvarets intresse av att bedriva den ansökta verksamheten. Själva syftet med att överlämna till regeringen för att avgöra om tillstånd ska ges eller inte är just att väga dessa intressen mot varandra. Miljöprövningsdelegationen finner därför inte anledning att nu göra någon närmare bedömning i fråga om denna intresseavvägning utan överlämnar till regeringen för prövning om tillstånd till verksamhet i Natura 2000-området Vättern kan tillåtas.

Detta beslut har fattats av Martin Jansson, ordförande, och Margareta Hernebring, miljösekreterare. Ärendet har beretts av länsmiljöingenjören Kerstin Harvenberg.

Martin Jansson

Margareta Hernebring

Bilaga:

Länsstyrelsens yttrande till Miljöprövningsdelegationen 2013-09-30

Kopia till:

Försvarsmakten, Högkvarteret och Folke Borgh

Karlsborgs kommun

Byggnadsnämnden i Karlsborgs kommun

Naturvårdsverket

Havs- och vattenmyndigheten

Kerstin Harvenberg

MPD

Rättsenheten

Aktförvararen

Aleten

Expeditionen

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Miljöskyddsenheten
Kerstin Harvenberg
010-22 44 666

YTTRANDE
2013-09-30

Aktbil nr 103

Diarienummer
551-12463-2012
Dossienummer
1446-1142

Sida
1(17)

Miljöprövningsdelegationen

Yttrande över Försvarsmaktens ansökan om ändring av tillståndet för flygskjutmålet Hammaren, Karlsborgs kommun

Sammanfattning

Länsstyrelsen tillstyrker att Försvarsmakten får tillstånd till utökad övningsverksamhet vid flygskjutmålet Hammaren. Länsstyrelsen tillstyrker också att tillstånd ges enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken att bedriva verksamhet som på ett betydande sätt påverkar Natura 2000-området Vättem.

Tillståndet bör dock begränsas i förhållande till ansökan. Lokaliseringen är mindre bra på grund av

- påverkan på fisk- och fågelfaunan i Natura 2000-området Vättem,
- konflikten med flera andra riksintressen,
- risken för påverkan av Vättem som dricksvattentäkt samt
- bullerstörningar från verksamheten vilket påverkar såväl människor som djur.

Länsstyrelsen anser därför att tillståndet ska tidsbegränsas till högst tio år och att Försvarsmakten under den tiden bör finna en annan lokalisering av hela eller delar av verksamheten.

Ammunition som skjuts ner i vattnet innehåller metaller, bland annat bly, som kan medföra en negativ påverkan på dricksvattenkvaliteten. Länsstyrelsen bedömer att risken för människors hälsa är liten på kort sikt. På lång sikt är dock verksamheten inte förenlig med ett behov av att värna en viktig dricksvattenresurs. Blyad ammunition bör inte tillåtas.

För att det ska vara möjligt att ge tillstånd trots en betydande påverkan på Natura 2000-området bör det inte vara tillåtet att öva under månaderna maj till och med september. Detta gynnar fåglar under häcknings- och flyttningstider och för även positivt för boende, friluftsliv, turism och yrkesfiske.

Verksamheten riskerar att medföra stora bullerstörningar för boende runt Vättem, i synnerhet på den västra sidan. Verksamheten bör därför begränsas till högst 30 dagar per år inklusive 10 kvällar. Dagspass respektive kvällspass bör omfatta högst två timmar per dag/kväll. Eftersom helikopterövningar enligt ansökan ska ske högst 5 dagar per år under totalt 30 timmar accepterar Länsstyrelsen att helikopterövningarna får ske under längre tid än två timmar per dag. Även en årlig beredskapsövning bör få pågå längre än två timmar per dag.

Försval'smakten bör få villkor om att kontrollera blyföreningar i enskilda bmnal'i närheten av sigutmålet samt eventuell blyförekomst i sanden på den närliggande badplatsen. En utredning av omfattning och konsekvenser av läckage av metaller från gammal ammunition bör göras liksom sanering så långt det är rimligt av såväl gammal som nytillkommande ammunition.

- . En ättil_lgänglig plan for il).fof!V.atiop.till.berqrda qm ti er samheten bör tas fram tillsammans med tillsynsmyndigheten.

Länsstyrelsen anser att beslutet om tillstånd ska gälla först då det har vunnit laga kraft.

Ärendet

Försvarsmakten har ansölet om tillstånd till ändrad och utökad verksamhet på flygskjutmålet Hammaren i Karlsborgs kommun. Verksamheten omfattas av tillstånd enligt miljöskyddslagen meddelat 1997 med slutligt villkor efter provotid 1999.

Ansökan omfatta! en utökad årlig totalram till högst 50 kalenderdagar samt högst 44 000 skott finkalibrig ammunition, högst 25 000 skott grovkalibrig ammunition och högst 150 övningsraketer. Nuvarande tillstånd medger verksamhet högst 20 dagar med högst 1000 skott per år. Det äldre tillståndet bedöms inte vara tillräckligt för att tillgodose försvarets framtida behov utan några verksamheter tillkommer, bl.a. matedalutprovning och fler interna tionella övningat- inför insatser i andra länder. Vad gäller materialutprovning så anges att ny ammunition som prövas ska ha huvudsaldigen samma egen- skaper som äldre beprövade typer.

Slgutning ska genomfåras från JAS 39 Gripen, SK60 samt från helikoptrar. Målområdet ligger i Vättem söder om Karlsborg. Flygning avses också ske med obemannade luftfarkoster, så kallade UAV.

Skjutningama medför utsläpp av metaller till slgutområdet, bland annat 775 kg koppar, 14 kg zink, 217 kg bly och 2,9 kg antimon per år.

De största bullerstömingama beräknas komma :fi.ån flygning med JAS 39 Gripen och SK60. Ca 120 permanentboende utsätts för ljudnivåer som överstiger riktvärdet 70 dBA maximalnivå från JAS 39, varav omkring tio personer- även får ljudnivåer som överstiger 80 dBA och 3 personer får ljudni" våer som överskrider 90 dBA. Dessutotillkommer drygt 20 boende som fåt- buller som överstiger rilctvärdet 70 dBA från start och landning på Karlsborgs flygplats. SK60 medför att ca 140 boendeutsätts för buller som överstiger 70 dBA maximalnivå. Vid flygning med helikoptrar utsätts 12 personer for buller över 70 dBA, varav 5 även får nivåer över 80 dBA. Bul- ler från skjutning beräknas endast innebära att ett :fatal boende utsätts för ljudnivåer som överstiger rilctvärdena.

Vättem är klassad som Natura 2000-område och omfattas också av riksintresse för totalförsvaret, vattentäkt för elva kommuner runt sjön. Enligt 4 kap 2 § miljöbalken ska turismens och friluftslivets intressen beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra åtgärder i miljön i Vättem med öar och strandområden.

Länsstyrelsens ställningstagande

Lokalisering

■ ansökan redogörs för fyra alternativa platser till Hammaren.

Junköns sigutmål i Luleå skärgård bedöms ligga alltför långt från förbanden i södra Svedge. Det skulle innebära ökade kostnader på grund av transporter och ombasering av flygplan och personal, upp till 8-10 miljoner kronor per år för verksamheten med JAS 39 och 600 000 - 1 200 000 kr för verksamheten med SK60. För helikopterövningarna bedöms Junkön vara helt orealistisk med hänsyn till flygtid, kostnader och förlorade samordningsvinster med övriga förbandsenheter i Karlsborg.

Hattefurans skjutmålligger inom flottiljområdet vid Såtenäs. Målet är taget ur drift sedan ca tio år av flygsäkerhetsskäl. Helikoptrar ingår inte i gällande tillstånd. Antalet skott med automatkanon i tillståndet är endast 8000 järn fört med ansökans 25 000. Skjutning sker i Väнем med samma miljöeffekter som i Vättem och antalet personer som utsätts för höga ljudnivåer beräknas bli betydligt fler än vid Hammaren.

Älvdalens skjutfält ligger i norra Dalarna. Längre transporter medför ökade kostnader och längre tidsåtgång för transporterna, vilket minskar effektiviteten i utbildningen. Av samma skäl som för Junkön är Älvdalen inte ett realistiskt alternativ för fem dagars förmell grundutbildning från helikoptrar.

Kråks skjutfält ligger i anslutning till Hammaren. Skjutning mot mål på land är inte möjligt eftersom utrustning skulle slutas sönder på grund av den övriga skjutverksamheten på fältet. Skjutning skulle därför ske i vattnet på samma sätt som enligt den ingivna ansökan.

Sammantaget anser Fötsvarsmakten att Hammaren är det enda rimliga alternativet för verksamheten.

För en verksamhetsområde i anspråk mark- eller vattenområden ska väljas en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön (2 kap 6 § MB). Vid en avvägning ska även hänsyn tas till om åtgärden behövs för totalförsvaret (2 kap 7 §). Kravet på att välja bästa lokalisering gäller alltid, men är särskilt viktigt vid nyetablering i jämförelse med en verksamhet som redan etablerats på en viss plats och i det skedet innebär stora investeringar.

Länsstyrelsen anser att olägenheterna av helt flytta den sökta verksamheten till Junkön är alltför stora i förhållande till nyttan på grund av tids- och kostnadsökningar. Användning av Hattefuran innebär liknande problem på grund av skjutning i vatten som vid Hammaren. Det är dessutom säkerhetsproblem på grund av övrig ut- och inflygning till Såtenäs flygflottilj och bullerstörningarna för kringboende skulle bli stora. Vid Kråks skjutfält skulle de mest skadliga effekterna av skjutning i vatten, vilket skulle innebära att skjutning måste ske över vatten på samma sätt som i tillståndsansökan.

Det alternativ till Hammaren som Länsstyrelsen finner vara mest realistiskt är Älvdalens skjutfält i Dalarna. Av ansökan framgår inte vad som krävs för att lokalisera hela eller delar av den sökta verksamheten till Älvdalen. Länsstyrelsen anser att detta bör utredas närmare.

Lokaliseringen av den nuvarande verksamheten som omfattar 20 dagar per år och högst 1000 skott per år godtog i det tillstånd enligt miljöskyddslagen som länsstyrelserna i dåvarande Skaraborgs, Örebro och Östergötlands län lämnade Försvarets materielverk beslut den 16 juni 1997. Som stöd för att godta lokaliseringen angavs att Riksdagen genom beslut den 23 november 1983 prövade verksamheten och fann den lämplig trots påverkan på fisket och miljön.

Den nu ansökta verksamheten är dels annorlunda vad avser typen av luftfarkoster och ammunition som ska användas och dels avsevärt större än den som då prövades, både antalet flygvarv med JAS 39 Gripen, SK60 och helikoptrar och antalet skott som ska skjutas ner i vattnet. Länsstyrelsen anser därför att lokaliseringsfrågan inte ska anses vara avgjord sedan tidigare, utan att ansökan ska prövas som en ny verksamhet. En avvägning ska göras mellan Försvarmaktens möjlighet att bedriva verksamhet och den hälso- och miljöpåverkan som verksamheten kan medföra.

Avvägning mellan riksintressen

Områden som är av riksintresse på grund av att de behövs för totalförsvarets anläggningar ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna (3 kap 9 § MB). Försvarsintresset ska ges företräde vid en avvägning mellan riksintressen för flera oförenliga ändamål (3 kap 10 MB).

Turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen ska särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön i bland annat Vättern med öar och strandlinjer (4 kap 2 § MB). Denna bestämmelse gör inte hinder för bland annat utförandet av anläggningar som behövs för totalförsvaret (4 kap 1 § MB).

Vatten

Naturvården i Vättern

I Vättern finns minst 31 av Sveriges drygt 50 olika sötvattenfiskarter, det finns 39 djupplanktonarter samt mer än 300 växtplanktonarter. I Vättern

finns dessutom ett stort antal glacialrelikter. Den stora artvariationen i Vättern indikerar ett stabilt och rikt ekosystem. Vättern är vidare utpekad som Natura 2000, omfattas av art- och habitatdirektivet samt är av taksintresse för ylcesfisket och får-naturvården.

Utpekad fiskvatten

Yättern

fiskvatten som ska skyddas med hjälp av särskilda miljö kvalitetsnotiser (2001:554). I bilaga 1 till förordningen om miljö kvalitetsnormer för fisk och musselvatten (2001:554) framgår gränsvärden och riktvärden för laxfiskvatten. Av de gränsvärden och riktvärden som bedöms vara relevanta för förevarande prövning är det enligt Länsstyrelsens bedömning i första hand punkten 13 som anger ett gränsvärde för upplöst koppar på 0,04 mg/l vatten. Det torde dock inte föreligga någon risk för att gränsvärdet överskrids även om verksamheten fortsätter och delvis utökas under en övergångsperiod då halterna koppar i Vättern är mycket låga idag.

Dricksvattentäkten Vättern

Vättern är en unik vattensurs som genom sin geografiska och topografiska placering kan utgöra en råvattenresurs för stora delar av södra Sverige. Idag försörjs 11 kommuner runt Vättern med råvatten från sjön. Örebro med länskommuner utreder vidare möjligheten avleda vatten från Vättern för dricksvattenändamål. Vättern ligger mycket högt i landskapet vilket betyder att vatten från Vättern kommer att kunna distribueras långa sträckor även i en framtid då vi kanske inte har obegränsad tillgång till billig energi. Vätterns tillförselområde är litet i förhållande till sjön. Det medför att sjön tillförs förhållandevis lite material från omlandet. De stora gmsavlagringar som finns framförallt på Vätterns västra sida filterar effektivt det grundvattnet som tillförs sjön. Sjön blir naturligt en ledarvattensjö. Det potentiellt sett lilla tillförselområde med få föroreningskällor gör det möjligt att arbeta med källkontroll på ett bättre sätt än för de flesta ytvattnetälcter. Sjön är heller inte känslig för stora vattenståndsändringar och översvämningar. Dessa förutsättningar gör vidare att omsättningstiden i Vättern är lång (ca 70 år) vilket i sin tur betyder att det som hamnar i Vättern också stannar i Vättern under överskådlig tid.

Skydd av viktiga vattentäkter

En säker dricksvattenförsörjning är en viktig del när vi vill bygga ett hållbart och robust samhälle. Därför finns tydliga politiska målsättningar om att skydda och bevara våra stora allmänna vattentälcter. Utgångspunkt för skyddsarbetet bör vara ett flergenerationsperspektiv. För Vättern pågår sedan snart 10 år ett arbete med att inrätta ett vattenskyddsområde för hela sjön. Arbetet har drivits av de 11 kommuner som nyttjar sjön som råvattentäkt och ansökan handläggs för närvarande på de fyra berörda länsstyrelserna. Det pågår vidare ett intensifierat arbete med att peka ut viktiga infrastruktur kopplad till dricksvattenförsörjningen som riksintresse. Både utpekanden som vattenskyddsområden och riksintressen kan och bör användas vid svåra men viktiga intresseavvägningar.

I den riskanalys som ligger till grund för ansökan om vattenskyddsonll'åde har försvarets slgutverksamhet analyserats med avseende på påverkan på Vättern som dricksvattentäkt på kort och lång silet. Pågående skjutverksamhet hru · ■ nuvarande f01m inte bedömts utgöra en så betydande risk för Vättern att det föranlett förslag till särskilda bestämmelser eller inskränkningar. Dock är utgångspunlcten att utsläpp och påverkan på vatten alltid ska beaktas)dl't vid dj:ln o dina ie utgör en viltig dricksvattenresurs.

Icke försämringskravet i vattendirektivet

Vättern bedöms idag ha god ekologisk och god kemisk status (om man bortser ifrån kvicksilver). Miljö kvalitetsnormen för sjön är satt till god ekologisk status 2015. Av bestämmelserna ■ bl.a. 4 kap 2 § Vattenförvaltningsförordningen och av artikel 4 i vattendirektivet framgår att ingen försämring får ske av den status som vattenförekomsterna hade år 2009. Det är viltigt att hänsyn tas till det tydliga icke-forsämringskrav som finns angivet i vattendirektivet vid prövningar av verksamheter som medför utsläpp till sjön.

Metaller i Vättern

Metallhalterna i Vättern är genomgående låga eller mycket låga. Koncentrationer av koppar och bly uppmättes i Vätterns utsjö under år 2011 till

Koppar [µg/l]	0,62-0,76 (uppmätt min- och maxvärde)
Bly [µg/l]	0,02-0,11 (uppmätt min och maxvärde)

(rapport 116 från Vätternvårdsförbundet)

Värdena kan jämföras med gällande gränsvärden för dricksvatten, 2000 µg/l för koppar och 10 µg/l för bly.

Av Vätternvårdsförbundets rapport nr 39, Metaller i Vättern tillförsel och källfördelning under åren 1993-95, framgår att den överlägset största antropogena källan till både koppar- och bly är dagvatten medan tillförseln av ammunition utgör ca 1 % av koppartillförseln och 9 % av blytillförseln. Metaltillförseln fastläggs i Vättern till största del. En uppdaterad version av rapporten förväntas bli publicerad under vintern 2013/14.

Enligt ansökan beräknas skjutningarna medföra utsläpp av 217 kg bly per år. Det kan jämföras med data över deposition av bly (ton per år) med nederbörd över en yta av Vätterns storlek från fem olika stationer i Sverige. Depositionen har minskat sedan 1985 och framåt och under perioden 2009 till 2011 var depositionen mindre än ett ton per år.

Ytterligare en jämförelse mellan utsläppen från skjutningarna kan göras med utsläpp från avloppsreningsverken runt Vättern. Länsstyrelsen bedömer överslagsmässigt att de tillsammans släpper ut ca 15 kg bly, ca 250 kg koppar och ca 550 kg zink per år till Vättern. Dessa metaller är ■ löst i vatten, dvs. direkt biotillgängliga och mängdemått inte direkt jämföras med metallinnehållet i ammunitionen. Utsläppen sker emellertid utspritt runt sjön och anses inte på ett ställe, så som ammunitionen gör.

Enligt uppgifter från fem kommuner runt Vättern (Vadstena, Askersund, Jönköping, Ödeshög och Hjo) ligger haltema av bly i råvatten från sjön på mellan <0,02 µg/l och 0,10 µg/l. Efter förfrågan från Länsstyrelsen har Västra Götalandsregionens Miljömedicinska Centrum, VMC, tagit fram rapporten Miljömedicinsk bedömning av bly i dricksvatten, Vättern-Flygskjutområdet Hammaren. VMC gör bedömningen att haltema i råvatten är låga. Enligt deposition av bly genom åren och att det inte är sannolikt ett följande nedfall av 217 kg bly per år kommer att ge upphov till någon avsevärd ökning av blyhalten i råvattnet. VMC framför också att de brunnar som finns i närområdet bör undersökas avseende blyhalt om de används som dricksvattenkälla. Likaså bör marken vid badplatsen undersökas med avseende på bly med hänsyn till att små barn kan stoppa sand och jord i munnen.

Kravet på att använda bästa teknik

Enligt 2 kap 3 § MB ska den som bedriver verksamhet systematiskt arbeta för att minimera sin påverkan på hälsa och miljö. För yrkesmässig verksamhet gäller att bästa teknik ska tillämpas om detta inte är oskäligt. Kravet gäller så fort påverkan på miljö och hälsa inte kan uteslutas, dvs. även sådana verksamheter vars utsläpp och andra miljöeffekter får betraktas som moderata. Det huvudsakliga skälet att ha ett flygsigutsmål i vatten är att det är lätt och säkert att detektera träff genom det vattenuppkast som uppstår. Fästersvarsmakten bör få krav att så långt det är möjligt samla upp använd ammunition. En landbaserad verksamhet minskar risken att miljöskadliga ämnen löses och sprids i vatten och underlättar en senare återställning av platsen.

Enligt ansökan finns det inte blyfri ammunition kaliber 7,62 mm som är säkerhetsgodkänd. Länsstyrelsen har dock uppgift om att det finns sådan säkerhetsgodkänd ammunition och att den kan användas till såväl AK 4 som KSP (muntlig kommunikation september 2013 med Per Arvidsson, Försvarets Materielverk). Även om det finns en avsevärd mängd blyad ammunition i lager anser Länsstyrelsen att denna inte ska tillåtas vid skjutning i Vättern med hänsyn till sjöns stora skyddsvärden.

Natura2000

Högsta domstolen, mål nr T 3158-12

Högsta domstolen har den 18 juni 2013 i ett mål om täkt på Gotland belyst gällande krav vid prövning av verksamheter som påverkar ett Natura 2000-område. Av domen framgår bland annat att tillstånd bara får lämnas om verksamheten, ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder, inte kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som ska skyddas. Verksamheten får inte heller medföra att den art eller de arter som ska skyddas inom området utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området av ruten eller ruterna. Vid prövningen ska myndigheten ur ett vetenskapligt perspektiv bedöma planens eller projektets konsekvenser för området. Ett godkännande förutsätter att det inte föreligger någon rimlig tvivel om att verksamheten inte kan ha en skadlig inverkan på området.

Natura 2000-området Vätteln

Vätteln är utpekad som Natura 2000-område. Syftet är att de ingående naturtyperna och ruterna ska ha en gynnsam bevarandestatus. Naturtypernas utbredningsområden ska bevaras och viktiga strukturer och funktioner ska bibehållas. För de typiska ruterna innebär gynnsam bevarandestatus att ruternas utbredning och antal inte ska minska och deras livsmiljö ska vara tillräckligt god för de ingående naturtyperna i Natura 2000-området innebär att det inte ska vara någon påtaglig minskning av populationerna hos de typiska ruterna. De naturtyper som ingår i Natura 2000-området Vätteln är *oligo-mesotrofa sjöar med strandryll, braxengräs eller årlig vegetation på exponerade stränder* (3130) och *kalkrika oligo-mesotrofa vatten med benväxande kransalger* (3140). Typiska växtarter för Vättern är *kransalgeklotted, braxengräs, vattenså, styvstå, blåstå, trästå, vattenså, strandryll, sylört, strandranunkel och slamlaypa*. Typiska fiskarter för Vättern är *större ål, hornsimpa, silfisksiklöja, harr* och *öring*. Dessutom förekommer också två fiskarter skyddade enligt riktlinjer och habitatdirektivet; *nissöga och sten-simpa*. För att dessa naturtyper och ruter ska kunna bibehållas är det viktigt med:

- ett bra vatten,
- näringsnivåer som inte är högre än att det naturliga sjöekosystemet kan fungera,
- naturlig artsammansättning,
- inga tillflöden med förorening,
- goda livsbetingelser i bottenekosystemet och att
- sjön hyser säkra bestånd av typiska ruter.

Typiska fågelarter som förekommer inom Natura 2000-området är *silvertärnan, fiskgjuse, storlom* och *drillsnäppa*. Silvertärnan, fiskgjuse och storlom är direkt upptagna i riktlinjer, vilka också de förekommande arterna *vitkindad gås, svarthakedopping och fisktarna* är. Enligt ansökan kommer flygrörelser pågå under häckningssäsong eller häckning i Vätterns närhet för flera arter som är skyddade enligt artdatabanken och som omfattas av sekretesslagen. Sekretess gäller för uppgift om utrotningsshotad djur- eller växtarter, om det kan antas att strävanden att bevara arten inom landet eller del därav motverkas om uppgiften röjs.

Den ökade verksamhetens påverkan på naturtyper och typiska arter samt i övrigt skyddade arter

Den ökade verksamheten kommer att innebära ökade utsläpp av näringämnen, kväveoxider, från 0,35 ton/år till 8,36 ton/år. Den totala belastningen för sjön beräknas vara ca 34 500 ton/år. I förhållande till den övriga belastning som är på Vättern bedöms den ökade mängden näringsutsläpp från den aktuella verksamheten utgöra ett marginellt tillskott och i sig inte innebära försämrad bevarandestatus för de aktuella naturtyperna och typiska arterna. I det inre verksamhetsområdet, i Kräviken och vid Sidön, finns ett fint område vad gäller växtlighet med rik förekomst av kransalger och kortskottsväxter. Där finns också mycket mycket skrot på botten från den aktiviteten

som pågått där under lång tid. Den planerade verksamheten kommer att innebära öka beskjutning med fler skottnedslag och projektiler i vattenmassan och en snabbare ackumulering av metallslakt på botten. På sikt kan möjligen en sjöbotten överlagras av metallskrot så att växtligheten tar skada.

Metallema medför en påverkan på det biologiska livet när de omvandlas till biotillgängliga

Koncentrationen bedöms vara en så pass långsam process i Vättern att den ökade mängd metall som blir biotillgänglig inte innebär någon mätbar haltförändring i recipienten på långt sikt. För tillfört bly via ammunition från den tänkta verksamheten beräknas 217 g/år bli biotillgängligt. Till detta ska läggas bly från tidigare verksamhet samt att den tillförda mängden ökar för varje år. Hur dessa utsläpp står i relation till andra utsläppskällor framgår inte av ansökan. Inte heller någon uppskattning av vad tillförseln får för betydelse för miljön och människors hälsa på lång sikt.

Fiskar

När det gäller påverkan på typiska fiskarter och de skyddade arterna enligt attskyddsförordningen görs bedömningen att vattenkvalitet sammantaget med fisketryck, vattenkraftsutbyggnad, livsmatförändring och introduktion av främmande arter påverkar fiskarternas bevarandestatus. Den planerade verksamheten ger inom överskådlig tid en marginell påverkan på vattenkvaliteten i form av nädningsförändring och metallkonosion. Bedömningen är således att det inte är denna miljöaspekt som kan missgynna bevarandestatus för de typiska fiskarterna i Vättern.

Däremot ligger det viktiga verksamhetsområdet inom fredningsområde 5. Fredningsområdet utgör lek- och rödingområde för sik och röding. Ackumulering av metallskrot kan på sikt komma att täcka över viktiga lekbottnar. Även vassa uppstickande föremål kan skada fisken. Just i Kråkviken och vid Siclön finns viktiga lekbottnar. En stor del av Vätterns sik- och rödingbestånd har sina lekbottnar här. Påverkan på fredningsområde 5 har inte alls utretts i försvarets miljökonsekvensbeskrivning. Fiskerommen är mycket känslig för kemisk påverkan. Även bottenfaunan, som är viktiga näringsdjur för fiskens tillväxt, är mycket känslig för kemisk påverkan under hela sin livsperiod. Det har inte utretts om en förgiftningspåverkan kan föreligga på fiskerom lokalt på nedslagsplatserna för ammunitionen. En sanering av såväl gammal som nyttillkommande ammunition är viktig för att minska risken för påverkan.

Nylagdrom är också mycket känslig för vibrationer under den första utvecklingsfasen. Någon verksamhet bör inte utföras över Vätterns fredningsområden för fisk under fastställd fredningstid.

Den pelagiska stimfisken siklöja kan skadas vid brisad även över vattenytan. Eventuella iakttagelser på påverkad fisk bör dokumenteras.

Fåglar

Fågellivet lider av att störas av den ökade flyg- och skjutverksamheten genom mer buller och rörelse i Natura 2000-området. Det är sedan tidigare

känt att militär övningsflygning påvisar negativ påverkan på häckande, rastande och övervintrande fåglar. Ett generellt mönster är att stora arter knutna till öppna miljöer är mer störningskänsliga, t ex lommar, skarvar, svanar, gäss, änder, rovfåglar, vadare, måsru och tälnor. Störningskänsliga arter är beroende av ett pädband av rastplatser vid flyttningsstråken. Även forluster av enstaka rastplatser kan få negativa konsekvenser. Plötsliga ljud som t.ex. lj:udb ngar.kan

Låga flyghöjder och höga bullemivåer stör också mer. Störningar kan innebära att fåglar helt undviket områden, men det finns också rapporter om tillvänjning hos fåglar på individnivå.

I bevr·andeplanen för Natura 2000-området :finns målsättningar för antalet häckande pr· av olika fågelarter i Vättem. Det ar troligt att den planerade utökningen av verksamheten ytterligare kommer att försvåra att dessa målsättningru· uppnås.

- Fisktätna har noterats vid Hammarudden!Sidön. Den planemde verksamheten kan påverka livsmiljön för enskilda individer av :fisktäma. Fisktälnan har en ökande trend i Sverige som helhet.
- För silvertärna är Enebågen en viktig sträcklokaL Silvertämans rastplatser och flygväg längs Vättern kan påverkas. Silvetiärnan har en ökande trend generellt.
- Svalihakedopping häckar på två lokaler non· om Hjo och har Norra Visingsö som sträcklokaL Det :finns lisk för påverkan på häckningslokalerna. Svruihakedopping har en negativ trend generellt och målsättningen for Vättern är minst fem häckande pr·.
- Vitlåndad gås häckru· på Sidön. Den lokalen riskerar att försvinna. Vitlåndad gås har en ökande trend i Sverige generellt sett. I Vättem finns minst 16 häckande par. Målet är 25-50 par för Vättem med omnejd.
- Det:finns risk för påvedcan på ett befintligt :fiskgju ebo. nas finnas fem häckande par i Vättem. Målet är minst 5-10 par.
- Storlom häckru· vid Enebågen. Risk finns för att lokalen blir obrukbar får storlom. Det finns 12 häckande par storlommar i Vättem och målet är minst 20 par.
- Drillsnäppa rastar på nona Visingsö och häckar söder om Omberg. Det:finns risk for påvedcan på häckningslokalen. Målet föl' Vättern är att antal häckande par ska öka.

Därutöver· förekommer fler känsliga fågelarter som rastru· och häckru· inom verksamhetsområdena. Ett flmial änder, vadare och måsfåglar flyttar längs Vätterns kuster och rastar därför på lämpliga platser utmed dessa sträckor. Fågelrastning förekommer i Erstadlcän·et på norra Visingsö samt på västra sidan av Vättern, t.ex. på Kråks skjutfält, Brevik, Enebågen, Fågelås, Gräs-hult, Almnäs. Erstadkärret berörs av närgångna överflygningar av JAS 39

medan rastplatsema på västra sidan av Vätlem ligger nära eller i direkt anslutning till det inre verksamhetsområdet. De känsliga arter som rastar någonstans utmed västra sidan av Vättern, förutom de arter som redan omnämnts, *fu-dvärgmåsa*, *enkelbeckasin*, *grönbena*, *kärrensnäppa*, *ljungpipare*, *småfläckig sumphöna*, *stjärtand*, *svärta*, *tofsvipa* samt fyra sekretesskyddade arter. I verksamhetsområdena förekommer häckningar av känsliga arter.

Det gäller t.ex. på Södern, inom området

slutet. Förutom de arter som omnämnts i punktlistan ovan häckar *gråtrut*, *havstrut*, *mindre hackspett*, *hämpling*, *rosenfink*, *småskrake* och *sånglärka* samt ytterligare en sekretesskyddad art.

Sammantaget kan konstateras att det är troligt att flyg- och skjutverksamheten påverkar de känsliga fågelarternas rastnings- och häckningslokaler. Känsligheten för fågelarterna gäller såväl under vår, sommar och tidig höst. Den sammantagna period då häckning för olika fågelarter förekommer är i huvudsak maj-augusti. Därutöver tillkommer rastningslokaler från april till september, i något enstaka fall till oktober-november.

Eftersom det trots nu pågående verksamhet ändå förekommer rastande och häckande känsliga fågelarter i Vättern, kan man anta att en viss samexistens är möjlig, troligen tack vare att flyg- och skjutstopp gäller under den mest känsliga häcknings- och rastperioden. Individer av fåglar kan också vara tillvanda av den aktuella verksamheten. Det kan också vara så att den militära närvaron i viss mån hindrar andra störningar, t.ex. närgånget friluftsliv och båttrafik. Om flyg- och skjutverksamheten inte förekommit överhuvudtaget är det troligt att de lämpliga häcknings- och rastplatserna hade använts i ännu högre utsträckning av de aktuella arterna, särskilt individer som flyttar/häckar tidigare eller senare på säsongen. Nu är det aktuellt med en mer än fördubblad verksamhet än vad som pågått under den tid som de refererade observationerna av fåglar hänförs till. Om denna utökade verksamhet inkräktar på häcknings- och rastningsperioderna kan det inte uteslutas att detta får ytterligare negativa konsekvenser för de förekommande känsliga fågelarterna. Flera av de typiska arterna kommer att påverkas åtminstone lokalt vid sina häckningsplatser eller rastplatser norr om Hjo, Eneågsudd, Hammarudden/Siclön och det finns också risk för påverkan på häckningslokaler på östra sidan av Vättern.

Sammantagen bedömning av verksamhetens påverkan på Natura 2000-området Vättern

Den påverkan som den nu aktuella verksamheten skulle kunna orsaka på Natura 2000-området som helhet med ingående naturtyper och arter är

- sämre vattenkvalitet pga. utsläpp av näringsämnen och metaller,
- mer lokal påverkan av skottnedslag och ackumulering av metallskrot,
- mer störningar genom buller, övedlygning och skjutningar.

Bedömningen är att utsläppen av näringsämnen och biotillgängliga metaller är så pass marginella inom överskådlig tid att de inte påverkar överlevnaden för de typiska arterna i Natura 2000-området.

Fler skottnedslag och ackumulering av skrot kan innebära en lokal påverkan på växtarter, och lekplatser för sik och röding. Det kan få konsekvenser för betydande del av sin uppväxtmiljö/förekomst i det lokalt påverkade området. Det är inte utrett om så är fallet. Den lokala skrotackumuleringens påverkan på populationerna av typiska växtarter och fisk som helhet i Vättern är dåligt utredd. Det kan inte uteslutas utifrån befintligt underlag att skrotackumuleringen kan få konsekvenser, åtminstone lokalt, på medellång sikt. För att minimera risken för skada på växtmiljöer och lekplatser i Kråkviken bör det ställas krav på att gammal och ny ammunition saneras och att endast blyfri ammunition används.

Mer buller, överflygningar och slgutningar påverkar häckning och rastning av fåglar. Om inte flyg- och skjutverksamheten begränsas under större delen av häcknings- och rastningssäsong kommer verksamheten ha en betydande påverkan på merparten av de typiska fågelarterna samt även ett stort antal andra skyddade fågelarter. Stränga villkor och flyg- och slgutstopp måste finnas om det ska vara möjligt att påstå att Natura 2000-området inte ska påverkas på ett betydande sätt. Slgut- och flygstopp föreslås förlängas från maj-september med hänsyn till fågellivet. Denna föreslagna stopperiod sammanfaller också med vad som gynnar övriga intressen som kan komma i konflikt med försvarets verksamhet, t.ex. rörligt friluftsliv och fiske.

Verksamhetens påverkan på riksintresse enligt 4 kap. 2 § MB

Vättern med öar och strandområden utgör sin helhet riksintresse för turism och friluftsliv enligt 4 kap. 2 § MB. Här ska turismen och det rörliga friluftslivets intressen beaktas vid exploateringsföretag. Bestämmelserna dock inte utgöra hinder för uppförandet av anläggningar för totalförsvaret. Det är också riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 § MB. Det finns även riksintresse för kulturmiljövård på vissa avsnitt av Vätterns stränder. Riksintresse för friluftsliv enligt 3 kap. 6 § MB finns för Göta kanal-stråket, dock inte för Vättern. Vättern har ett stort antal intressanta besöksmål för turister och det rörliga friluftslivet som både berör kultur och natur (t.ex. historiska sevärdheter, naturreservat). Vättern är också populärt för fritidsfiske, bad- och båtliv samt skridskoåkning. På senare år har kräftfisket utvecklats till en stor händelse för en bred allmänhet.

Turistmålen och det rörliga friluftslivet påverkas av försvarets verksamhet dels genom buller, dels genom fysisk begränsning eftersom stora områden av sjön inte får beträdas under pågående skjutningar. I försvarets utredning kring påverkan på turismen och det rörliga friluftslivet, framhålls att bullret kan utgöra en störning. Den fysiska begränsningen betraktas inte som ett problem då det funnits begränsningar sedan tidigare. Det är faktum att den nu tänkta verksamheten innebär mer än dubbelt så många dagar med skjutningar kommer det i praktiken innebära att vattenområdet kommer att vara av-

lyst för friluftsliv och fiske betydligt mer än tidigare. Som turist eller tillfällig besökare är det inte enkelt att kunna planera sin vistelse vid Vättern annat än under de helt skjutfria månaderna. Även om det totala antalet skjutdagar är få sett över ett år, krävs ändå att den som vill ut på Vättern under perioden september/oktober-april måste kontrollera i förväg om det är möjligt.

Fritidsfisket i Vättern är mycket omfattande och bedrivs under hela året. Det finns stor risk att övningsstoppningar och ett intensivt fritidsfiske under vinter, vår och höst kommer att sammanfalla.

För att underlätta för det rörliga friluftslivet, turismen och fisket är det önskvärt att information om övningsverksamheten är lättillgänglig och uppdaterad. Det bör också finnas en långtidsplanering tillgänglig för ökad förutsägbarhet för allmänheten.

Turismen och friluftslivet har förändrats de senaste 10-20 åren. Semesterperioden och turismen är mer utdragen i tid. Turismen kring Vättern har utvecklats med fler upplevelsemål. Det finns ambitioner om utveckling i detta avseende vid Vättern, inte minst när det gäller naturturism. Med den utveckling som skett på turistområdet med mer naturturism och i tid mer utspritt turistande, kommer flyg- och skjutverksamheten alltmer i konflikt med turismen och det rörliga friluftslivet. Om det dessutom ska ske en markant ökning av flyg- och skjutverksamheten kommer det att bli märkbart för den pågående turistutvecklingen.

En förlängd stopperperiod föreslås även för att påverka på turism och rörligt friluftsliv ska vara acceptabel. Stopperperioden bör vara mellan maj och september, bl.a. med hänsyn till kräftfisket på sensommaren. Däremot ska givetvis försvarets egna förslag på stopperperioder på kvällar och helger m.m. gälla.

Yrkesfiske

Vättern är av riksintresse för yrkesfiske. Flera yrkesfiskare bedriver inom turistområdet ett omfattande fiske. Övningar kan medföra en negativ effekt på yrkesfiskarnas möjligheter att vittja utestående redskap. Det är viktigt att kommunikation sker mellan fiskare och skjutledning för tid till vittjning.

Det är angeläget att det föreslagna övningsstoppet för maj t.o.m. september fastställs i villkoren. Under denna period pågår ett mycket intensivt yrkesfiske på kräftor inom området. Under fem helger i augusti-september bedrivs även ett mycket omfattande fiske på kräftor av fritidsfiskare.

Buller

Sökt verksamhet

Flygskjutövningar planeras genomföras måndag till torsdag kl. 9-17, fredag och dag före helgdag Id. 9-12. Under perioden oktober till april kan övningar även ske högst 20 kvällar Id. 17-22.

Nmmalt ät det övningsuppehåll under juni till augusti, förutom enstaka beredskapsövningar. Av hänsyn till fåglars häckningspedod kommer övningar med helikopter inte att ske under maj månad, och även övningar med andra luftfarkoster under maj kan komma att undantas.

Totalt söks tillstånd till övningsverksamhet 50 dagar per år. Av ansökan :ft:amgår att ve ksan)hetn

JAS 39 Gripen	30 dagar och 1500 flygvarv per åt, högst 2 timmar per dag
SK60	20 dagar och 650 flygvarv, högst 2 timmru. · pel · dag
Helikoptet	5 dagru. · under sammanlagt 30 timmar
UAV	20 tillfällen per år

AK4ochAK5	9 000 skott från helikopter
7,62 mm kulspruta	35 000 skott från helikopter
27 mm automatkanon	25 000 skott från JAS 39 Gripen
Övningsraketer	150 skott från SK60

Dessutom kan sprängning av oexploderad ammunition förekomma.

Antal bullerutsatta

Den huvudsakliga bullerstömingen beräknas komma från flyget. Vid flygning med JAS 39 Gripen utsätts lmappt 100 permanentus, fritidshus och lantbmksfastigheter för maximala ljudnivåer som överskrider 70 dBA. Knappt 20 hus av dessa får ljudnivået · som överskrider 80 dBA och drygt 10 hus får ljudnivåer som överskrider 90 dBA. Antalet permanentboende med ljudnivåer över 70 dBA är beräknade till 22 personer,

Flygning med SK60 kan ske i två olika vru. · v. 80 % går helt över Vätlem och 20 % går delvis över land. Vid varvet över land utsätts drygt 70 hus för maximala ljudnivåer över 70 dBA. Antalet permanentboende uppgår till 140 personer. Vid vru. · vet som enbru. t går över Vätlem utsätts 4 hus för ljudnivåer över 70 dBA vru. · av 1 hus också får över 80 dBA. Antalet permanentboende med ljudnivåer över 70 dBA är beräknade till 14 respektive 8 personer.

Vid flygning med helikopter (Helikopter 14/15) utsätts 15 hus för maximala ljudnivåer över 70 dBA, vru. · av 9 för nivåer över 80 dBA. Antalet permanentboende med ljudnivåer överstigande 70 dBA är beräknade till 12 personer. Av ansökan fmmgår dock att Helikopter 4 är bullrigare än de helikoptertyper som hat · använts i beräkningen.

Skottbullen beräknas störa betydligt fått · e personer. Vid skjutning med AK 4 beräknas 1 småhus och 6 fritidshus utsättas för mer än 60 dBA Impuls, dvs. riktvärdet för skottbullen kvällstid. 5 :fi:itidshus utsätts för buller som översluder riktvärdet dagtid, 65 dBAI. Sl<jutning med AK 5 är något mindre bullrande.

Skjutning med automatkanon medför att 1 småhus och 6 fritidshus utsätts för buller överskridande 90 dBC. Riktvärdet för grovkalibriga vapen är 95 dBC.

Bedömning av buller

Av Naturvårdsverkets vägledning om buller från flygtrafik och flygplatser framgår att verktygen bör kunna överskridas upp till fem gånger mellan kl. 06 och 22, dock högst två gånger per timme utan att det ses som en risk för olägenhet för människors hälsa. Maximalnivån är satt till 70 dBA.

För de boende som utsätts för buller som överstiger 70 dBA kommer antalet överskridande både per dag och per timme att vara betydligt fler än Naturvårdsverkets rekommendation. Det planeras inte någon övningsverksamhet nattetid, vilket normalt är den känsligaste tiden för stöming.

Länsstyrelsen anser att bullerstömingarna inte är så allvarliga att ansökan ska avslås i sin helhet av den anledningen. Däremot bör verksamheten begränsas till fåll'le antal tillfällen än de 50 dagar per år som ansökan omfattar. Det är angeläget att övningsuppehållet sommartid omfattar hela perioden maj till september och att helger, helgdagsaftnar och jul- och nyårsdagarna blir flyg- och skjutfria. Övningsuppehållet bör även innefatta beredskapsövningar. Det är också viktigt att klingboende i god tid får ta del av planeringen av övningsdagar.

Flygskjutövningarna kommer med ansölet omfattning att i medeltal ske cirka två dagar per vecka under förutsättning att fem månader sommartid samt två veckor vid jul och nyår blir övningsfria. Under övningsdagarna flygs med JAS 39 eller SK60 under två timmar med ett varv varannan eller var tredje minut. Som mest utsätts 140 pennantboende för ljudnivåer över riktvärdet 70 dBA. Vid flygning med JAS 39 kan ljudnivåerna uppgå till mer än 90 dBA vid 10 hus. Under fem dagar per år flygs dessutom sammanlagt 30 timmar med helikopter, dvs. i medeltal sex timmar per dag. 15 hus utsätts för ljudnivåer överstigande 70 dBA under denna tid.

Länsstyrelsen anser att vedsamheten bör begränsas på grund av bullerstörningarna. En rimlig begränsning bör vara att flygverksamheten får pågå i medeltal en dag per vecka. Under förutsättning att maj- september blir fria från övningar samt att uppehåll också görs under två veckor i samband med jul och nyår återstår 27 veckor. Antalet flygskjutdagar bör som medeltal under ett år inte överstiga 30 dagar. Övningar bör inte pågå längre tid än högst två timmar per dag, förutom för helikopterövningarna samt vid en årlig beredskapsövning.

Luft

Utsläppen till luft från den utökade flygverksamheten beräknas öka jämfört med nollalternativet. Bland annat ökar utsläppet av koldioxid från 203 ton per år till 157 ton per år och av kväveoxider från 0,35 ton per år till 18,36 ton per år. Utsläppen är jämförelsevis stora i förhållande till kommunens

totala utsläpp. Trots att utsläppen av kväveoxider är relativt stora för en enskild verksamhet bedömer Länsstyrelsen att det inte är troligt att verksamheten kommer att medföra att miljö kvalitetsnormen får luft överskrids i närområdet. Flygverksamheten sker inte i nära anslutning till andra utsläppskällor som t.ex. tätorter eller industrier. Utsläppen till luft från slgutverksamhet är relativt små och utsläppen från vägtransporter till och från området beträffande i nuläget..

Djurhållning

■ området som utsätts för flygbuller finns lantbruk med djurhållning. Det är oklart hur djuren påverkas av momentana ljudnivåer vid överflygningar.

Risker

Av ansökan framgår vilka försiktighetsmått i form av avlysning och bevakning som vidtas för att minska risker vid skjutning. Länsstyrelsen anser att Försvarsmakten även borde ha belyst i vilken omfattning riskerna bedöms öka vid en ökning av verksamheten enligt ansökan.

Tillstånd samt förslag till villkor

Länsstyrelsen anser att tillstånd bör meddelas för verksamheten. Tillståndet bör dock tidsbegränsas till högst 10 år och en alternativ plats bör tas fram under denna tid. Tillståndet bör omfatta de typer av ammunition, vapen och luftfarkoster som anges i ansökan.

Tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken bör meddelas för verksamheten.

Tillståndet bör förenas med villkor i huvudsak enligt följande:

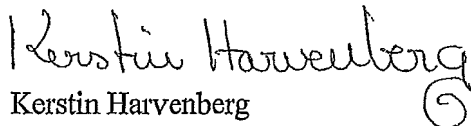
- Flygskjutövningar får bedrivas högst 30 dagar per år. Under dessa dagar får övningarna pågå högst två timmar per dag. Vid helikopterövningar och beredskapsövningar får verksamheten pågå under längre tid än två timmar.
- Flygskjutövningar får bedrivas högst 10 kvällar per år. Id. 17-22 under högst två timmar per kväll. Kvällarna ingår i totalramen om 30 dagar per år. Ett kvällspass får genomföras som en förlängning av ett dagpass.
- Flygskjutövningar får bedrivas måndag till torsdag kl. 9-17 samt fredag Id. 9-12. Kvällsövningar får ske måndag till torsdag kl. 17-22. Helger inklusive helgdagsaftnar ska vara övningsfria.
- Övningsuppehåll ska gälla maj till och med september samt två veckor vid jul och nyår för allt flyg och all skjutning inklusive beredskapsövningar.
- Antalet skott och flygvalv (JAS 39 Gripen och SK60), flygtimmar (helikopter) samt tillfällena (UAV) får som högst uppgå till vad som anges i ansökan.
- Ammunition som innehåller bly får inte användas.
- En utredning ska göras av läckage av bly, koppar med flera metaller från den samlade mängden gammal och nyttillkommande ammunition.

ion. Saneling ska göras så långt det är möjligt av såväl gammal som nytillkommande aminunion.

- Enskilda brunnar i närheten av målområdet och sanden på den närliggande badplatsen ska kontrolleras med avseende på bly.
- Information om övningar ska vara lättillgängliga för berörd allmänhet. Ett förslag till utformning ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.
- Ett förslag till kontrollprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten inom 3 månader efter lagkraftvunnet beslut.

Länsstyrelsen anser att beslutet ska gälla först då det har vunnit laga kraft.

Ärendet har beretts av Kerstin Harvenberg, som varit beslutande i Länsstyrelsens yttrande. I den slutliga handläggningen av Länsstyrelsens yttrande har även deltagit Kristina Höök-Patriksson, Susanna Hogdin, Anna Vielcman, Jarl Swahn, Ingvar Lagenfelt, Peter Svensson, Fredrik Fredriksson, Annika Svensson och Cecilia Niklasson.

Kerstin Harvenberg

Kopia till:

Naturvårdsenheten, Kristina Höök-Patriksson
Vattenvårdsenheten, Anna Vielanan
Vattenvårdsenheten, Jarl Swahn
Vattenvårdsenheten, Ingvar Lagenfelt
Landsbygdsenheten, Peter Svensson
Landsbygdsenheten, Fredrik Fredriksson
Miljöskyddsenheten, Annika Svensson
Miljöskyddsenheten, Cecilia Nildasson
Expeditionen

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA-GÖTALANDS LÄN

Miljöprövningsdelegationen

Missiv
2014-04-16

Aktbil nr 372

Diarienummer
551-12463-2012
Dossienummer
1446-1142

Sida
1(1)

Regeringen
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

Begäran om tillåtelse att meddela tillstånd enligt 7 kap 28 a § miljöbalken till verksamhet som på ett betydande sätt kan påverka Natura 2000-området Vättern; flygskjutmålet Hammaren i Karlsborgs kommun

Bifogat finns Miljöprövningsdelegationens i Västra Götalands län beslut om att överlämna till regeringen att avgöra frågan om tillåtelse att meddela tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Upplysningsvis finns hela akten i ärendet, omfattande 370 aktbilagor (bilagt beslut undantaget) tillgänglig vid behov. Regeringen ombeds att kontakta Länsstyrelsens miljöskydds-enhet för att få de handlingar som kan vara behövliga.

Ordförande Miljöprövningsdelegationen

